

Oskari Nieminen
KÖYHÄ KANSA TARTTUU ASEISIIN

PUNAKAARTIN SYNTY JA KEHITYS TAMPEREEN KAUPUNGISSA
VUOSINA 1905 - 1917

Kandidaatintutkielma

Jyväskylän yliopisto

Historian ja etnologian laitos

Käsittelypäivämäärä 20.4.2021

Sisällys

1 JOHDANTO	3
1.1 TUTKIMUSAIHE JA AIKAIEMPI TUTKIMUS	3
1.2 LÄHTEET JA TUTKIMUSMETODIT	4
1.3 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA RAJAUKSET	4
1.4 TUTKIMUKSEN KÄSITTEITÄ	5
2 TAMPEREEN KAUPUNGIN POLITISOITUMINEN	5
3 VUODEN 1905- 1906 TAPAHTUMAT JA ENSIMMÄISTEN PUNAKAARTIEN/TYÖVÄENKAARTIEN SYNTY	7
3.1 VENÄJÄN VALLANKUMOUS JA YHTEISKUNNAN LAMAANTUMINEN	7
3.2 TAMPEREEN ROOLI YLEISLAKOSSA JA JÄRJESTYSJOUKOT	8
3.3 PUNAKAARTIN PERUSTAMINEN JA SEN TOIMINTA TAMPEREELLA	10
4 VUODEN 1917 VALLANKUMOUKSET JA PUNAKAARTIN UUELLEENMUOTOUTUMINEN	11
4.1 HELMIKUUN VALLANKUMOUS JA PUNAKAARTIN UUELLEENSYNTY	11
4.2 TAISTELU PAIKALLISESTA VALLASTA	12
5 EDUSKUNNAN HAJOTUS JA RUOKATILANNE RADIKALISOI TYÖVÄKEÄ	14
5.1 LEVOTTOMUUKSIEN LISÄÄNTYMINEN	14
5.2 EDUSKUNNAN LAKKAUTUS RADIKALISOI TYÖVÄKEÄ	15
6 VENÄLÄISEN SOTAVÄEN VAIKUTUS PUNAKAARTIIN	17
6.1 SOTA- JA TYÖVÄEN SUHTEET	17
6.2 SOTAVÄEN JÄRJESTYSHÄIRIÖT	18
6.3 SUOJELUS- JA PALOKUNTIEN SYNTY VENÄLÄISIÄ JA PUNAISIA VASTAAN	19
7 LOKAKUUN VALLANKUMOUS JA POLITIIKAN EPÄONNISTUMINEN	20
7.1 LOKAKUUN VALLANKUMOUS JA SITÄ EDELTÄNYT TILANNE	20
7.2 SUURLAKKO JA LEVOTTOMUUKSIEN KASVU	21
8 PUNAKAARTIN MILITARISOITUMINEN TAMPEREELLA JA SISÄLLISSODAN ALKU	22
8.1 PUNAKAARTIN ASEISTAUTUMISEN ALKU	22
8.2 EDUSTAJAKOKOUKSEN VAIKUTUS KAARTIEN PERUSTUKSEEN JA YLEISEEN JÄRJESTYKSEEN	23
YHTEENVETO	24
LÄHDE- JA KIRJALLISUUSLUETTELO	25
ALKUPERÄISLÄHTEET	26
TUTKIMUSKIRJALLISUUS	256

1 JOHDANTO

1.1 TUTKIMUSAIHE JA AIKAISEMPI TUTKIMUS

Suomessa koettiin 27. tammikuuta 1918–15. huhtikuuta 1918 sisällissota, jossa Suomen senaatti taisteli kapinoivaa kansanvaltuuskuntaa vastaan. Tampereen taistelu oli yksi sodan merkittävimpiä taisteluita, ja se käänsi konfliktin valkoisten eduksi. Tampere oli yksi Suomen vauraimpia ja kehittyneimpiä teollisuusalueita maassa. Vaikka Tampereella oli myös ongelmia koskien hygieniää, viemäröintiä ja tehtaiden tuottamia saasteita oli kaupunki erittäin kehittynyt Suomen mittakaavassa. Kaupungissa ihmiset porvareista työläisiin saattoivat rakentaa vakaan ja taloudellisesti turvattun elämän.¹ Tästä huolimatta Tampereesta muodostui sisällissodan aikana yksi punakaartin tärkeimmistä alueista, mikä johtui kaupungin sijainnista, työläisenemmistöisestä väestöstä ja sen sotateollisuudesta. Miten ja miksi punakaarti kehittyi Tampereen kaltaisella, ajan mittapuulla modernilla ja varakkaalla alueella? Etsin kandidaatin työssäni syitä, miksi tilanne kehittyi työläisten keskuudessa väkivaltaiseksi, kuvaan myös, miten tapahtumat etenivät. Työni tarkoituksena on siis tarkastella tekijöitä ja tapahtumia, jotka johtivat punakaartin kehittymiseen ja aseistautumiseen Tampereella vuosina 1905–1917. Pyrin tarkastelemaan kehitystä molempien osapuolten perspektiivistä, käyttäen alkuperäislähteitä, jotka tarjoavat näkökulmia niin porvareiden kuin työläisten tilanteeseen. Aikalaisten kokemukset ja ajatukset tapahtumista saattavat tuoda esille uusia mahdollisia näkökulmia ja paljastaa uusia tekijöitä sisällissodan taustalta.

Aikaisempaa tutkimusta on tehty, mutta ne edustavat laajempaa näkökulmaa, kuten Marja-Leena Salkolan väitöskirja *Työväenkaartien synty ja kehitys punakaartiksi* (1985). Väitöskirjassaan hän tutkii työväenkaartien kehitystä punakaarteiksi koko Suomen alueella. Teos tarjoaa kattavan näkemyksen punakaartin kehityksestä ja se muodostaa tärkeän osan tutkimuskirjallisuutta. Sami Suodenjoen ja Jarmo Peltolan kirja *Köyhä Suomen kansa katkoo kahleitansa* (2007) tarjoaa paljon yhteiskunnallista näkökulmaa. Kirjoittajat käsittelevät punakaartin toimia työväenliikkeen näkökulmasta. Myös Heikki Ylikangas on käsitellyt punakaartin kehitystä kirjassaan *Tie Tampereelle* (1993), vaikka hän keskittyy pääosin itse Tampereen taistelun analysoimiseen. Tutkimusta on tehnyt myös Eino Jutikkala, joka käsittelee punakaartia osana Tampereen kaupungin historiaa teoksessa *Tampereen Historia 3* (1979).

---

¹ Haapala & Hoppu, 2013, 24–25.

1.2 LÄHTEET JA TUTKIMUSMETODIT

Alkuperäislähteitä ovat kouluneuvos Kaarlo Tiililän päiväkirjat vuosilta 1905–1917, Tuure Lehenin ja Arvid Luhtakannan muistelmateokset ja punakaartin järjestys käsikirja. Alkuperäislähteiden kirjoittajat jakautuvat porvareihin ja työläisten edustajiin. Kouluneuvos Tiililä, joka on myös isoisäni isoisä, edustaa porvaristoa alkuperäislähteissä. Lehen ja Luhtakanta edustavat taas työläisiä alkuperäislähteissä. Tuure Lehen toimi kumouksellisen kansanvaltuuskunnan sihteerinä ja kansanvaltuuskunnan puheenjohtajan Kullervo Mannerin kanssa. Kuitenkin lähteen käyttö jäi vähäiseksi, koska Lehen osoittaa sympatioita vasemmistoa kohtaan, mikä heikentää hänen teoksensa uskottavuutta tiettyjä tilanteita analysoidessa. Hänen teoksensa on tarkoitettu analyysiksi sisällissodasta, mutta hän korostaa työväestön tekemiä valintoja. Arvid Luhtakanta salanimellä kirjoittanut Emil Saarinen, toimi Tampereella punaisten ylläpitämän vankilan johtajana sekä oli sisällissodan jälkeen vankina muutaman vuoden. Saarisen teksti on sen esille tuomien tekijöiden perusteella luotettavampi muistelmateos. Kirjan tarkoitus on käsitellä Tampereen tilannetta ja sisällissotaa puolueettomasti. Kuitenkin hänenkin tekstissään on pieniä virheitä ja esimerkiksi punakaartin perustamisajankohta vaihtelee. Ajoitin tutkimukseni vuosiin 1905–06 ja 1917, koska kyseisten vuosien välissä punakaartin ja työläiskaartien toiminta kiellettiin lailla vuonna 1906. Monet kaarteista jatkoivat toimintaa salassa myös Tampereella, mutta koska en löytänyt lähteistä riittävää määrää tietoa, en käsittele aihetta kirjoituksessa juurikaan muuten kuin yleisellä tasolla.

Pääasiallisena tutkimusmetodinä käytän lähilukua. Lähiluvulla tarkoitan aineistojen ja lähteiden mahdollisimman tarkkaa analysoimista. Tämä sopii käsiteltävään aiheeseen hyvin, koska joudun analysoimaan kirjoitettua aineistoa, jossa kirjoittajien motiivit saattavat paikoittain vaihdella. Lisäksi sovellan lähdekritiikkiä, etenkin kun osa lähteistäni on aikalaiskirjallisuutta, joka voi sisältää poliittisia mielipiteitä tai tilanteiden tulkintaeroja. Päiväkirjojen analysoinnissa on hyvä ottaa huomioon, että Kaarlo Tiililän päiväkirjat, joita käytän tutkimuksessani, ovat Tiililän jälkeläisten kokoamia, joten on hyvin mahdollista, että niistä on jätetty pois yksityiskohtia esimerkiksi sisällissodasta kerrottaessa.

1.3 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA RAJAUKSET

Tutkimuksessani pyrin vastaamaan kysymykseen, miksi Tampereella työläisten toiminta pysyi huomattavasti rauhallisempänä kuin esimerkiksi Helsingissä, jossa kapinalliset eli esimerkiksi venäläiset sotilaat murhasivat upseereita ja työläiset käyttäytyivät huomattavasti väkivaltaisemmin. Tarkoituksena on etsiä punakaartin kehityksen syitä myös aikaisten näkökulmasta, käyttäen lähteitä, kuten edellä mainittuja päiväkirjoja avuksi. Pääasiallinen tarkoitukseni on tutkia poliittisia

syitä punakaartin kehittymiseen Tampereen alueella. Keskityn tutkimuksessani pääasiassa suurimpiin tekijöihin, kuten eduskunnan hajottamiseen, kamppailuun kunnallisesta vallasta, venäläisen sotaväen vaikutukseen ja lopulta punakaartin aseistamiseen asti. Tarkoituksena on siis osoittaa, miten tapahtumat kietoutuvat toisiinsa poliittisen epävakauden lisääntyessä yhteiskunnassa. Tarkoitus on tarkastella ennen kaikkea edellä mainittuja käytännön tekijöitä punakaartin kehityksen taustalla, eikä poliittista ideologiaa, minkä merkitys oli erittäin vähäinen sisällissodan syttymisessä ja punakaartin radikalisoitumisessa.

1.4 TUTKIMUKSEN KÄSITTEITÄ

Tutkimuksen ymmärtämisen kannalta on tärkeää määritellä kirjoituksessa käytettyjä termejä, kuten punakaarti. Punakaartit olivat työläisten muodostamia joukkoja, jotka perustettiin ja organisoitiin ylläpitämään järjestystä epävakaissa yhteiskunnallisissa oloissa. Vuoden 1917 lopulla punakaartit muodostettiin puolisolitaallisiksi joukoiksi. Puolisotilaallisilla joukoilla tarkoitan työläisten ja porvareiden muodostamia siviiliryhmiä, jotka oli järjestetty sotilaallisiksi yksiköiksi, ja joilla on päälliköt, komppaniat ja koulutus.

Tiedostan, että työläisten muodostamille kaarteille oli monia nimiä kuten työväen kaarti, kansanmiliisi ja työväen miliisi miehistö muutamina esimerkkeinä. Käytän kuitenkin pääasiassa punakaarti tai työväen järjestyskaarti nimeä, kun puhun työläisten kokoamista joukkoista, joita käytettiin järjestyksen ylläpitämisessä ja lopulta sotilaallisissa toimissa. Marja-Leena Salkola tuo esille kaartien nimityksiin liittyvää keskustelua, etenkin kun puhutaan järjestysjoukkojen tarkoituksiperistä.² Työväenkaartit, joiden tehtävänä oli ylläpitää rauhaa, erotettiin aluksi armeijana toimineesta punakaartista. Kaartien nimien merkityseroja on pohdittu, mutta siitä huolimatta punakaarti on säilynyt yleisnimenä, joten käytän sitä puhuessani työläisten joukoista.

Lisäksi käytän myös termiä ”kaartinalkio” kun puhun työläisten muodostamista ryhmittymistä, jotka muodostavat myöhemmin osan Tampereella toimineesta punakaartista. Olen lainannut termin Marja-Leena Salkolan teoksesta *Työväenkaartien synty ja kehitys punakaartiksi*.³

2 TAMPEREEN KAUPUNGIN POLITISOITUMINEN

---

² Salkola, 1985, 26–32.

³ Salkola, 1985, 21–32.

Kun haluamme tarkastella punakaartin kehitystä ja siihen vaikuttaneita tekijöitä, on meidän tarkasteltava Tampereen työväestön organisoitumista. Vuosina 1890–1910 Tampereelle virtasi huomattava määrä ihmisiä muista kunnista etsimään töitä. Tampereen kaltaisessa teollistuneessa kaupungissa oli otolliset olot eri järjestöjen toiminnalle. Tampereelle oli hyvät yhteydet, kuten rautatiet, ja kaupunkiin oli investoitu paljon pääomaa ja teollisuutta. Nämä tekijät tekivät kaupungista erittäin edistyksellisen. Kuitenkin järjestöjen ja etenkin työläisjärjestöjen toimintaa hidasti muun muassa ihmisten hidas sopeutuminen kaupunkikulttuuriin ja sen arvoihin, sekä tuohon aikaan vallinnut järjestelmä, jossa työnantajat huolehtivat työläisistään, mikä hankaloitti sosialismin sekä muiden aatteiden juurtumista Tampereelle.⁴ Yhdistysten rakenteista voidaan myös nähdä seuraavia mielipiteitä: luokka on kokonaisuutta tärkeämpi.⁵ Eli työläiset saattoivat järjestäytyä vain porvareiden johdolla, mikä kuvastaa hyvin Suomessa vallinneita luokkaeroja. Työläisille ei siis uskallettu tai haluttu antaa valtaa. Lisäksi luokkaerot alkoivat nousta poliittisen tietoisuuden myötä esille ja löivät kiilaa porvariston ja työläisten välille. Suomessa vallinneen luokkayhteiskunnan aiheuttamien ongelmien lisäksi työläisten parissa kasvoi halu osallistua yhteiskunnan hallitsemiseen ja epäkohtien korjaamiseen.

Suomessa oli jo 1880-luvulla edellytyksiä työväen järjestötoiminnalle. Ajatus järjestötoiminnasta esiintyi tosin jo aiemminkin. Ensimmäinen työväenyhdistys perustettiin tehtailija Viktor Julius von Wrightin toimesta, mistä wrightiläinen työväenyhdistys sai nimensä. Wrightiläisen ajatuksen mukaan työnantajien ja työläisten tuli palvella toisiaan yhteisen hyvän vuoksi.⁶ Tampereella liike aloitti toimintansa 1887 ja yhdistyksen perusajatuksena oli toimia porvariston ja työläisten välillä näin ehkäisten ristiriitoja yhteiskunnassa. Kuitenkin yhdistys oli aluksi vain suomalaisten sivistysjärjestö, eikä keskeisessä roolissa ollut työläisten toimien tukeminen. Työväenliikkeen rooli poliittisena agitaatiokanavana korostui vasta kun työläiset alkoivat itse vallata järjestöjä ja tutustua sosialismin ajatuksiin.

Wrightiläinen työväenliike alkoi horjua työläisten kasvavan vaikutus halun alla, mikä johti lopulta liikkeen lopulliseen tuhoon. Tampereen työväen politisoituminen oli merkittävä askel kohti yhteiskunnan muutosta ja yhteiskunnallisten erimielisyyksien nousua. Vuosi 1896 muodosti Tampereen ja koko Suomen työväenliikkeen käännekohdan. Etenkin Tampereella tapahtumaketjun laukaisi työväenliikkeen johtokunnan vaali. Johtokuntaan valittiin tuolloin kolme kovemman linjan

---

⁴ Suodenjoki & Peltola, 2007, 27–28.

⁵ Palolampi, 1954, 20–22.

⁶ Suodenjoki & Peltola, 2007, 237.

kannattajaa, mikä suututti konservatiivisen linjan kannattajat.⁷ Työnantajien holhouksesta työväenyhdistys irrottautui vuosina 1896–1897.⁸ Tampereen työväenpuolue syntyikin 1898 ja samalla nousivat esiin työläisten vaatimukset varallisuuteen perustuvan ääniasteikon poistamisesta, eduskuntalaitoksen uudistamisesta, työpäivän lyhentämisestä sekä minimipalkkojen määrittämisestä. Oman puolueen ja itsenäistyneiden yhdistysten seurauksena työläiset erottautuivat muista Tampereen alueella toimivista ryhmistä kuten nuorsuomalaisista. Lisäksi työläiset kykenivät näin keskittymään paremmin yhteiskunnallisten epäkohtien korjaamiseen.⁹ Työläisten järjestäytyminen ja oman puolueen perustaminen politisoi Tampereen ja ennen kaikkea työväen, joka käsitti pystyvän lakkojen ja järjestötoiminnan avulla vaikuttamaan tehokkaasti yhteiskunnallisiin asioihin. Työväen järjestäytyminen toimi kasvualustana punakaartin synnylle ja kehitykselle.

3 VUODEN 1905- 1906 TAPAHTUMAT JA ENSIMMÄISTEN PUNAKAARTIEN/TYÖVÄENKAARTIEN SYNTY

3.1 VENÄJÄN VALLANKUMOUS JA YHTEISKUNNAN LAMAANTUMINEN

Venäjällä tapahtui vallankumous Venäjän ja Japanin välisen sodan (1904–1905) takia. Vallankumouksellinen liikehdintä levisi Suomeen lokakuun 1905 lopussa.¹⁰ Suomessa alkoi Venäjän vastainen liikehdintä autonomian palauttamiseksi ja sortotoimien vastustaminen. Venäjän kokeman murskatappion jälkeen Japanin sodassa itsevaltiutta tukevat voimat lamaantuivat. työväki näki tilaisuutensa parantaa yhteiskunnallisia ongelmia ja laajentaa työväen vaikutusvaltaa yhteiskunnan hoidossa.¹¹ Lakossa osoittivat mieltään porvaristo ja työläiset, mutta jälkimmäinen huomattavasti järjestäytyneempänä. Suomen työväestön mielialoja synkisti huhtikuussa 1905 se, että äänioikeuden laajentuminen kariutui valtiopäivillä. Kun äänioikeuden edistyminen valtiopäivillä näytti kariutuneen, työväenliike ryhtyi vaatimaan yleisillä ja yhtäläisellä äänioikeudella valittavaa kansalliskokousta, jonka tehtävänä olisi kansanvaltaisen perustuslain säätäminen.¹²

---

⁷ Suodenjoki & Peltola, 2007, 56.

⁸ Haapala & Hoppu, 2014, 26.

⁹ Suodenjoki & Peltola, 2007, 55–58.

¹⁰ Haapala & Hoppu, 2014, 27.

¹¹ Jutikkala, 1979, 292.

¹² Suodenjoki & Peltola, 2007, 91.

Jo syksyllä 1905 näkyi paljon levottomuuksia Venäjän ja Japanin välisen sodan aikana. Tiililä kirjoittaa 21.9.1905, kuinka venäläiset ovat aikaansaaneet laittomuuden tilan, millä ajan kontekstissa tarkoitetaan todennäköisesti poikkeustilaa yhteiskunnassa.¹³ Venäjän keisarikunnan ongelmat heijastuivat jo varhaisessa vaiheessa Suomen yhteiskuntaan. Ennen suurlakkoa 28.10.1905 Tiililä kirjoitti olevansa erittäin huolestunut yhteiskunnallisten tapahtumien seurauksena. Lisäksi hän mainitsee “suurtapauksista” mikä voidaan nähdä viittauksena Venäjän sisäisiin ongelmiin. Lisäksi hän kirjoittaa, että nykyisessä tilanteessa voi tapahtua mitä vain koska vain.¹⁴ Tämän kommentin perusteella voidaan hahmottaa, kuinka paljon Venäjän epävakaas oli jo ehtinyt vaikuttaa Suomen yhteiskuntaan. Yhteiskunnan epävakaas antoi suomalaisille ja etenkin työläisille mahdollisuuden ajaa yhteiskunnallisia parannusehdotuksia läpi. Tapahtumat yhteiskunnassa johtivat suurlakkoon, jossa Tampere ja sen väestö näytteli olennaista osaa. Lakon myllerryksessä myös työväenkaarti sai alkunsa.

3.2 TAMPEREEN ROOLI YLEISLAKOSSA JA JÄRJESTYSJOUKOT

Tampere näytteli olennaista osaa yleislakossa ja työläisten vaatimusten tukemisessa. Suurlakon alettua 31. päivä lokakuuta, työläiset marssivat kaupungilla, maalasivat venäjänkielisiä kylttejä umpeen ja muutenkin kaupunki melkein hiljeni täysin, sillä kaupat sulkeutuivat ja lehdet eivät julkaisseet uusia numeroita lakon ja muun liikehännän aikana. Tampereella ryhdyttiin työläisten osalta mielenosoitus toimiin. Työläiset alkoivat vaatia yleisellä ja yhtäläisellä äänioikeudella kansalliskokousta, jonka tehtävänä olisi laatia kansanvaltainen perustuslaki.¹⁵ Tampereella vaadittiin myös tukitoimina rautatietyöläisiä osallistumaan lakkoon. Rautatietyöläiset olisivat lakkoon mennessään lamauttaneet kulkuyhteydet, mikä puolestaan olisi estänyt hallituksen joukkoja saapumasta lopettamaan lakkoa.

Kun työläiset eivät saaneet aiottua tukea lakkoa varten, he aloittivat 29. lokakuuta vastalause mielenosoituksen kauppatorilla. Osallistujia laskettiin olevan noin 15 000. Seuraavana päivänä työläiset alkoivat marssia kohti rautatieasemaa ja vielä samana päivänä nimitettiin 12 jäsenen lakkokomitea.¹⁶ Lisäksi siihen otettiin vielä myöhemmin 10 naispuolista jäsentä. Kyseinen lakkokomitea hallitsi Tamperetta noin viikon ajan. Tämä johti poikkeukselliseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen, jossa jopa alhaisimmalla yhteiskunnan tasolla olevalla ihmisellä oli sananvaltaa päätöksissä.¹⁷ Tampereella suurlakon tapahtumat huipentuivat 1. marraskuuta pidettyyn Punaiseen

---

¹³ Tiililä, 2015, 278.

¹⁴ Tiililä, 2015, 279.

¹⁵ Suodenjoki & Peltola, 2007, 91–102.

¹⁶ Suodenjoki & Peltola, 2007, 91–102.

¹⁷ Suodenjoki & Peltola, 2007, 94.

julistukseen. Julistuksessa esitettiin suurlakon alkuperäiset tavoitteet: autonomian palauttaminen, kansalaisvapaus ja eduskuntauudistus.¹⁸ Julistuksessa oli kuitenkin erikoista se, että siinä oli myös suuri määrä työläisten vaatimia muutoksia.¹⁹ Tämä osoittaa työläisten kasvavaa ääntä yhteiskunnassa ja heidän haluaan osallistua yhteiskunnan toimintaan. Vuoden 1905 tapahtumilla oli aktivoiva vaikutus työläisiin, mikä näkyi ulkoparlamentaarisina toimina sekä laajana kansalaisaktiivisuutena esimerkiksi yleisen järjestyksen ylläpidossa.²⁰

Tampereella koettiin huolta koskien venäläisiä sotilaita, koska pelättiin tsaarille uskollisten joukkojen kukistavan lakkolaiset. Tämän johdosta perustettiin kansalliskaarti, johon kuului noin 350 henkilöä. Kaartin osakkaista vain 100 oli aktiivipalveluksessa ja loput reservissä, lisäksi kaarti oli erittäin organisoitunut: sillä oli päällikkö ja jäsenet pitivät punaista nauhaa yllään.²¹ On erittäin tärkeää huomioda, että punakaartin alkiona toimiva kansalliskaarti toimi vain järjestyksen ylläpitäjänä tavoitteenaan suojella yhteiskunnan rauhaa ja työläisten mielenosoitusten rauhallisuutta. Mikään kaartin toiminnassa ei tähdännyt väkivaltaiseen toimintaan tai valtiovallan vastaisiin liikkeisiin. Kuitenkin kansalliskaartin keskuudessa oli porvariston vastaisia ajatuksia, mikä tulee ilmi Kaarlo Tiililän päiväkirjoista 1.11.1905. Hän kertoo, kuinka kansalliskaartin jäseniä tuli suomalaiselle klubille etsien piilottelevia satarmeja. Tämän johdosta käytiin jopa kolmen hengen delegaation voimin kansalliskaartin päämajassa kyselemässä, kuka oli antanut käskyn etsinnälle, ja kävi ilmi, että mitään käskyjä ei ole annettu. Päiväkirja ei paljastanut delegaation jäsenten nimiä. Tiililä epäilee ilmiannon taustalla olevan porvaristoa ja suomalaista klubia vastaan toimivia kiihottajia.²² Kun Tampereelle tuli tieto suurlakon loppumisesta ja keisarin manifestista, olivat työväen edustajat vihaisia, koska he joutuivat vetäytymään asettamistaan tavoitteista.²³ Tapahtuma siis ärsytti työväestöä ja etenkin niitä piirejä, joissa esiintyi vallankumouksellisia ajatuksia. Kansalliskaartin vasemmistosiipi jatkoi toimintaansa punakaartissa, joka lakkautettiin vuonna 1906 kun sosiaalidemokraatit katsoivat sen toiminnan laittomaksi ja tarpeettomaksi.²⁴ Se osoittaa, ettei osa työläisten edustajista aikonut lopettaa taistelutta, vaan jatkoi toimintaansa punakaartissa, mistä lisää seuraavassa kappaleessa.

---

¹⁸ Haapala & Hoppu, 2014, 27.

¹⁹ Jutikka, 1979, 292–301.

²⁰ Salkola, 1985, (osa 1), 45.

²¹ Jutikkala, 1917, 295.

²² Tiililä, 2015, Isänmaa ja äidinkieli, 280.

²³ Suomenjoki & Peltola, 2007, 91–101.

²⁴ Jutikkala, 1979, 300.

3.3 PUNAKAARTIN PERUSTAMINEN JA SEN TOIMINTA TAMPEREELLA

Varsinainen punakaarti Tampereelle perustettiin joulukuussa 17. päivä 1905.²⁵ Sen tarkoituksena oli turvata kansalaisten koskemattomuus ja omaisuus, mutta samalla varmistaa, että lakot sujuvat rauhallisesti ja että työläisten oikeuksia ei poljeta.²⁶ Kaartiin sanotaan liittyneen heti 500 miestä, ja tammikuussa 1906 siihen kuului jo kaksi pataljoonaa eli noin 1400 kaartilasta. Kaarti alistui jo alussa sosialidemokraattisen puolueen alaisuuteen, mutta on kuitenkin tärkeää huomauttaa, että puolueen johto ei osoittanut luottamusta kaartin uskollisuutta ja aikomuksia kohtaan. Lisäksi puolueen ja kaartin välille tuli lähes välittömästi riitaa aatteellisen taustan eroista. Kaartin julkaisuihin sisältyi vallankumousromantiikkaa, mikä oli selvä viittaus Venäjän vallankumoustahtumiin, kuten Suodenjoki ja Peltola tuovat tutkimuksessaan ilmi.²⁷ Punakaarti lakkautettiin Viaporin kapinan jälkeen elokuussa 1906. Tampereella kaarti lakkautettiin 30. elokuuta vilkkaan keskustelun jälkeen, kun punakaartin toimia alettiin pelätä.²⁸ Viaporin kapina vuonna 1906 pelästytti sosialidemokraattisen puoluejohdon varsinkin, kun kapina saattaisi vaarantaa Suomen itsemääräämisoikeuden ja puolueen toiminnan. Tämän johdosta puolue ei antanut tukea kapinaan osallistuneille työläisille. Senaatti hyökkäsi Viaporin kapinan jälkeen punakaartia vastaan ja sosialidemokraattinen puolue julisti Oulussa elokuussa pidetyssä puoluekokouksessa punakaartin lakkautetuksi. Näin puolue pääsi kiusalliseksi ja kapina mieliseksi käyneestä kaartin johdosta eroon.²⁹

Punakaartin perustamista voidaan pitää työväen järjestäytymisen ja radikalisoitumisen päätepisteenä, kohtana, jossa yhteiskunnallinen eriarvoisuus koettiin liian suureksi. Näiden tunteiden voimakkuudesta kertoo myös se, että näin kävi myös rauhallisessa ja hyvin organisoituneessa Tampereen kaupungissa.³⁰ Työläiset olivat saaneet ensimmäiset konkreettiset todisteet omista voimistaan ja vaikutusmahdollisuuksistaan.

Vaikka punakaarti oli Tampereella ja yleisesti olemassa vain vähän aikaa, se jätti selvät merkit järjestäytyneeseen työväkeen. Punakaartin rakenne vuonna 1917 noudatti samaa kaavaa, kuten Salkola kirjoittaa väitöskirjassaan. Esimerkiksi kun punakaarti perustettiin Helsingissä uudelleen vuonna 1917, se noudatti samoja periaatteita kuin vuosina 1905–1906.³¹ Vuonna 1905 saamatta jääneet uudistukset ja pettymykset politiikassa vaikuttivat Salkolan mukaan kaartin muodostamisen

---

²⁵ Suodenjoki & Peltola, 2007, 111.

²⁶ Työväen järjestyskaartin käsikirja, Tampere, punakaarti, 1905, 3.

²⁷ Suodenjoki & Peltola, 2007, 110–114.

²⁸ Suodenjoki & Peltola, 2007, 110–114.

²⁹ Suodenjoki & Peltola, 2007, 113–114.

³⁰ Haapala & Hoppu, 2014, 27–28.

³¹ Salkola, 1985, 105.

innokkuuteen, Tampereella ja Suomessa yleisesti alkukeväästä 1917.³² Suomen köyhä kansa oli vuoden 1905 aikana nähnyt, mitä se pystyy tekemään, mikä näkyi työväen aktiivisuutena vuoden 1917 tapahtumissa, kun porvaristo ja työläiset alkoivat kumpikin lisätä valtaansa valtion organisaatioissa, kuten esimerkiksi järjestyslaitoksen hallinnassa.

4 VUODEN 1917 VALLANKUMOUKSET JA PUNAKAARTIN UUELLEENMUOTOUTUMINEN

4.1 HELMIKUUN VALLANKUMOUS JA PUNAKAARTIN UUELLEENSYNTY

Vuodesta 1908–1917 Venäjä keisarikunta jatkoi Suomeen kohdistuneita sortotoimenpiteitä. Sortokauden lisäksi Suomi joutui Venäjän mukana ensimmäiseen maailmansotaan, joka vaikutti yhteiskuntaan merkittävästi. Suomessa sotatilan julistaminen käytännössä lamautti yhteiskunnan muutoksen ja keskustelun epäkohdista ja niiden vaikutuksista. Etenkin Tampereeseen sota vaikutti huomattavasti, kun kaupunki sai oman venäläisen varuskunnan, joka käsitti noin 100 000 sotilasta. Tamperetta ja lähimaastoa linnoitettiin erittäin ahkerasti.³³ Kaikki kuitenkin muuttui maaliskuussa, kun Venäjällä tapahtui vallankumous, joka päättyi Tsaari Nikolai toisen syrjäyttämiseen ja väliaikaisen hallituksen muodostamiseen. Suomessa vallankumous näkyi jälleen järjestysvallan romahtamisena ja yhteiskunnallisen tilanteen järkkymisenä.³⁴

Suomessa Venäjän vallankumous ei aiheuttanut vain yhteiskunnallista epävakautta, vaan myös vapaus- ja vallankumousaatteita eri yhteiskuntaryhmissä. Tampereen suomalaisen yhteiskoulun rehtori Kaarlo Tiililä kirjoitti päiväkirjassaan, kuinka hän on huolissaan työläisten kasvavasta levottomuudesta ja anarkismin harjoittamisesta.³⁵ Työläiset oppivat vuoden 1905 seurauksena lakkojen ja auktoriteettien vastustuksen tehokkuuden, mikä näkyy myös Venäjän vallankumouksen kierteissä. Tiililän päiväkirjan merkinnässä 17.3.1917 mainitaan työläisten marssit kadulla ja reaaliyseo oppilaiden muodostamat lakot.³⁶ Ne osoittavat yhteiskunnallisen liikehdinnän laajuuden. Työläisten ja Porvariain väliset erot ja ristiriidat olivat kasvaneet huolimatta eri järjestöjen yrityksistä

---

³² Salkola, 1985, 128–134.

³³ Haapala & Hoppu, 2013, 37–43.

³⁴ Haapala & Hoppu, 2013, 54.

³⁵ Tiililä, 2015, Isänmaa ja Äidinkieli, 418.

³⁶ Tiililä, 2005, Rehtorin päiväkirjat, 180.

ylläpitää keskinäistä rauhaa. Tiililän päiväkirjoissa on merkintöjä vuodelta 1912 uudenvuodenpäivältä 1.1, jolloin hän kommentoi Työmies-lehden kirjoituksia kutsuen niitä saastaksi.³⁷ Porvareiden ja työläisten välit olivat siis tulehtuneet.

Helmikuun vallankumouksen seurauksena syntyi jälleen järjestysvalvotthyö, minkä seurauksena Tampereen järjestäytynyt työväki päätti kokouksessa 16. toukokuuta 1917 perustaa Tampereelle miliisi miehistön. Monissa suomen kaupungeissa Helsinki ja Tampere mukaan lukien poliisi lakkasi lähes käytännössä katsoen olemasta Tsaarin vallan kadottua, mikä lisäsi kaartien ja muiden ryhmien tarvetta. Työläiset olivat kaikkein aktiivisimpia, mikä näkyi Tampereellakin miliisin perustamisena. Porvarillisissa piireissä miliisiin suhtauduttiin hyväksyttävästi, sillä miliisiryhvät nähtiin toimivina poliisin korvikkeina.³⁸ Miliisi muodosti näin alkion, josta punakaarti syntyi uudelleen helmikuun vallankumouksen jälkeisissä mainingeissa. Tampereella koottu miliisi sai alkunsa sekä valtakunnallisista että paikallisista syistä. Edellä mainittu järjestysvallan puute oli yksi merkittävistä paikallisista syistä, mutta yhteiskunnallinen syy oli poliittinen.³⁹ Helmikuun vallankumouksessa alkanut sekasorto lamautti koko yhteiskunnan, eikä kukaan tuntunut tietävän mitä tulee tapahtumaan. Ensimmäiset vallankumousajatukset ilmenivät juuri miliisin piirissä.⁴⁰ Punakaartin esiaste sai siis alkunsa vuoden 1917 alussa, kun työläiset alkoivat jälleen perustaa omia kaarteja ylläpitääkseen järjestystä. Mikä poikkesi vuoden 1905 tilanteesta oli erilaisten vapausaatteiden voimakkaampi korostuminen ja niiden muotoutuminen myös osaksi poliittisten ryhmien tavoitteita.

4.2 TAISTELU PAIKALLISESTA VALLASTA

Kun helmikuun vallankumouksen jälkeen alettiin ymmärtää, että yhteiskunnan tilanne oli rauhoittumassa, alettiin poliisi- ja miliisijärjestöt nähdä valta poliittisena kysymyksenä.⁴¹ Ongelma tuli esille etenkin, kun porvarit alkoivat ymmärtää, kuinka valtava merkitys työläisillä oli julkisen järjestyksen ylläpitäjänä, sillä sekä Tampereen miliisi että Työväen miliisi olivat työläisten ja sosiaalidemokraattien hallussa.⁴² Tässä vaiheessa on tärkeää ottaa huomioon, että työväen miliisi toimi järjestyksenvalvojana, eikä se osoittanut mitään vallankumouksellisia ajatuksia valtiota kohtaan. Tampereella työväenkaarti piti yllä järjestystä ja varmisti, että mahdolliset mielenosoitukset tapahtuvat rauhallisesti. Arvid Luhtakanta kirjoitti muistelmissaan, kuinka työväen järjestysjoukot

---

³⁷ Tiililä, 2005, Rehtorin päiväkirjat, 144.

³⁸ Salkola, 1985, 128–134.

³⁹ Haapala & Hoppu, 2014, 58.

⁴⁰ Luhtakanta, 1938, 43–48.

⁴¹ Salkola, 1985, 128–134.

⁴² Salkola, 1985, 130–131.

pitivät yllä kunnioitusta ja arvovaltaa senaattia kohtaan.⁴³ Tätä tukee Suodenjoen ja Peltolan tutkimus, jossa todetaan, että helmikuun vallankumous merkitsi pakkovallan loppua ja sitä, että vasemmistoenemmistöinen eduskunta pääsisi laittamaan asiat kuntoon.⁴⁴ Eli työväestö näki vallankumouksen mahdollisuutena saada valta vihdoinkin työläisille porvareiden vastustuksesta huolimatta. Työläiset uskoivat vielä tässä vaiheessa parlamentarismien mahdollisuuksiin. Vaikka järjestyksen ylläpito ja työläisten suojeleminen olikin miliisin pääasiallinen tehtävä, kehittyi miliisille myös poliittinen rooli kuntapolitiikassa.⁴⁵ Yhteiskunnassa vallitsevat poliittiset kysymykset koskivat myös kunnanhallintoa ja sen uudistamista.

Järjestyslaitosta polttavampi ongelma Suomessa ja Tampereella oli kysymys kunnallisesta hallintovallasta. Työväki oli kannattanut yhtäläiseen äänioikeuteen perustuvaa vaalijärjestelmää, joka Tampereen kaltaisessa suuressa työläiskaupungissa olisi johtanut sosiaalidemokraattien voittoon ja taannut valta-aseman. Sosiaalidemokraatit olivat saaneet edellisissä eduskuntavaaleissa Tampereella yli puolet äänistä.⁴⁶ Paikallishallinto perustui Suomessa vielä vanhaan malliin, eli varallisuuden ja äänen asteikkoihin. Tämä oli syrjäyttänyt työväestön kokonaan päätöksenteko vallan ulkopuolelle. Sosiaalidemokraatit olivat boikotoineet kunnallisvalta järjestelmää vuodesta 1911 lähtien. Kevään vallankumouksesta lähtien työläiset halusivat uudistaa kunnallishallintoa jo ennen kuin siitä ehdittiin aloittaa eduskunnassa edes lainsäädäntötoimia. Kaupungin Hallinnon ja työläisten välejä hiersi jo valmiiksi hallinnon halu lakkauttaa miliisi, jonka hallinto oli sosiaalidemokraattien hallussa. Työläislehdistö kirjoitti ahkerasti hallinnon eroamisen puolesta.⁴⁷ Työväestö oli myös tyytymätön elintarvike asioiden hoitoon, josta vastasivat vuodesta 1915 alkaen elintarvike- ja rajahinta komiteat, jotka molemmat olivat porvariston hallussa. Työväestö epäili, että toimikunnissa ja komiteoissa toimivat kauppiaat pyrkivät osaltaan hyötymään elintarvikepulasta. Kun elintarvike kysymys oli politisoitunut, siitä muodostui työläisille erinomainen ase porvariston mustamaalaamiseen.⁴⁸

Yleisesti vuoden 1905 tapahtumat olivat jättäneet perinnöksi vakavan luottamuspuolan porvariston ja työläisten välillä. Vallankumouksen aiheuttamat sekavuudet ja sekasorto vain pahensivat tilannetta. Lisäksi työväestön läheiset välit venäläiseen sotaväkeen vaikeuttivat tilannetta⁴⁹, sillä porvariston piireissä oli suunniteltu venäläisten karkottamista Suomesta, mitä varten jääkäri liike oli alun perin

---

⁴³ Luhtakanta, 1938, 43–48.

⁴⁴ Suodenjoki & Peltola, 2007, 190.

⁴⁵ Salkola, 1985, 131.

⁴⁶ Haapala & Hoppu, 2014, 55.

⁴⁷ Suodenjoki & Peltola, 2007, 190–191.

⁴⁸ Haapala & Hoppu, 2014, 55.

⁴⁹ Suodenjoki & Peltola, 2007, 185–187.

syntynyt. Tilanteen kiristytessä kunnallispuormestari Ano Emil Caselius keksi keinon sovittaa yhteen kunnallislaki ja työväen vaatimukset. Hänen suunnitelmansa oli nostaa valtuuston jäsen lukua, jotta työväestön edustajat saataisiin mukaan. Lisäksi suunnitelman mukaan 14 valtuutettua pyydetäisiin eroamaan, jotta työläiset saisivat enemmistön. Valtuusto ei kuitenkaan tehnyt päätöksiä suunnitelman suhteen. Sosiaalidemokraattinen kunnallisjärjestö uhkasi tällöin, että jos päätöstä suunnitelman suhteen ei tehdä, ottaa työväki vallan itselleen. Asian eteen ei tehty mitään, mutta työläiset tulivat siihen tuloksen, että heillä oli valtuusto ja järjestysvalta puolellaan, mikä takasi heille merkittävän vallan kaupungissa.⁵⁰ Porvariston oli siis pakko kuunnella työväkeä kunnallishallinnossa. Taistelu paikallishallinnosta toi siis esille sekä paikallisen järjestysvallan että senaatin auktoriteetin puutteet. Senaatilla ei ollut voimaa saada paikallishallintoa tottelemaan määräyksiä. Näin ollen punakaartin valta-asema kaupungissa kasvoi ja järjestö muuttui osaksi Tampereen järjestysvalvontaan.

5 EDUSKUNNAN HAJOTUS JA RUOKATILANNE RADIKALISOI TYÖVÄKEÄ

5.1 LEVOTTOMUUKSIEN LISÄÄNTYMINEN

Vuoden kuluessa yhteiskunnallinen tilanne muuttui koko ajan epävakaisemmaksi, koska ruuan saanti vaikeutui ja hinnat nousivat. Etenkin voin, maidon ja lihan saanti oli erittäin vaikeaa, jopa ennen sota-aikaa. Valtio joutui välillä asettamaan rajahintoja ja lisäksi ruokapula aiheutti pimeää kauppaa, tavaroiden piilottelua ja inflaatiota. Lisäksi Suomessa olevat 100 000 sotilasta kuluttivat huomattavasti elintarvikkeita. Tampereen kaltaisesta suuresta työläiskaupungista loppuivat jo alkuvuodesta jauhot ja vilja, minkä lisäksi sokeri ja juurikkaat olivat myös nopeasti lopussa. Tiirilä kirjoittaa useasti ruuan toimitusongelmista, esimerkiksi 24.2.1917 on merkintä, kuinka kaupunkilaiset hakevat ruokaa maaseudulta ja maanviljelijät kaupungista.⁵¹ Tämä osoittaa edellä mainitun pimeän kaupan voimakkuutta Tampereella jo vuoden 1917 alussa. Lisäksi elintarvikepulaa pahensi venäläisten sotaväen pahentuva kurittomuus ja Venäjän keisarikunnan kuolinkamppailu vuoden 1917 loppupuolella. Ruokapula paheni ja johti tappeluihin ruokalasteista sekä niiden takavarikointiin.⁵²

---

⁵⁰ Suodenjoki & Peltola, 2007, 190–193.

⁵¹ Tiirilä, 2015, Isänmaa ja Äidinkieli, 417.

⁵² Tiirilä, 2015, Isänmaa ja Äidinkieli, 426–428.

Elintarviketilanne paheni entisestään, kun kysymys elintarvikkeiden saatavuudesta kytkeytyi yhteen järjestysvalta- ja kunnallisvalta kysymyksen kanssa. Etenkin työväen keskuudessa ruokapula nähtiin porvareiden harjoittaman politiikan epäonnistumisena. Ruokapula radikalisoi työväkeä, mutta samalla se lisäsi työväen järjestyskaartin tarpeellisuutta. Elintarvikepulan aikana miliisi osoitti jo Turussa sen olevan haluton estämään levottomuuksia 13.8.1917 kun Valion varastoon on mennyt väkijoukkoja etsimään kätkettyjä elintarvikkeita.⁵³ Miliisit eivät siis juurikaan puuttuneet asioiden kulkuun, mikä nähtiin Tampereellakin, ja tämä pahensi jo valmiiksi heikkoa järjestys tilannetta. Ruokaa takavarikoivat erilaiset miehistöt, joiksi Suodenjoki ja Peltola kirjassaan niitä nimittävät. Minulla ei ole resursseja jäljittää nimen alkuperäistä käyttäjää. Tämän takia on tärkeää huomauttaa, että nämä ihmiset eivät olleet osa työväenkaarteja, vaan kyseiset ihmisjoukot olivat spontaanisti ruokapulan takia syntyneitä ihmisjoukkoja.⁵⁴ Ruokapulassa konkretisoituivat myös järjestysongelmat, tämän takia työläiset ottivat ruokatilanteen valvoakseen. Tilannetta valvoi työväen miliisi, eli ei työväen järjestyskaarti. Syksyn lähestyessä tilanne politisoitui entistä enemmän, mikä johti yhä suurempiin levottomuuksiin alueella.⁵⁵

Ruokapula näytteli siis olennaista osaa punakaartin kehityksessä, sillä se radikalisoi työväkeä ja vähensi kunnanhallinnon ja senaatin arvovaltaa työväen piireissä entistä enemmän. Tämä puolestaan lisäsi vallankumouksellisissa piireissä liikkuvia ajatuksia vallankaappauksesta ja syksyn lähestyessä nämä ajatukset olivat levinneet jo laajemminkin työväen keskuuteen. Lisäksi ruokapula vahvisti työväen miliisin asemaa ja järjestäytyneen työväen otetta Tampereen kaupungin järjestysvallasta, mikä antoi työläisille etulyöntiaseman Tampereella porvareita vastaan käydyissä valtataisteluissa. Lisäksi tämä haittasi suojeluskuntien perustamista, mikä loppusyksystä sinetöi työväenkaartien valta- aseman Tampereella.

5.2 EDUSKUNNAN LAKKAUTUS RADIKALISOI TYÖVÄKEÄ

Kun mietitään historiankirjoituksessa tunnettuja tekijöitä Suomen työväestön radikalisoitumiseen, on työväen hallitseman eduskunnan hajottaminen nähty yhtenä tunnetuimmista ja kauaskantoisimmista syistä. Vuosi 1905 oli jättänyt paljon perintöä työläisille, ehkä merkittävimpanä niistä työväen tietoisuus omista vaikutusmahdollisuuksistaan. Vuoden 1917 tapahtumat oli motivoineet työläisiä kasvattamaan vaikutusvaltaansa ja korjaamaan yhteiskunnassa vallitsevia epäkohtia. Tampereella työväki halusi mukaan poliittiseen vaikuttamiseen, koska se halusi toimia epäkohtia, kuten alkoholin

---

⁵³ Soikkanen, 1967, 33–45.

⁵⁴ Suodenjoki & Peltola, 2007, 219.

⁵⁵ Suodenjoki & Peltola, 2007, 215–232.

kasvavaa kulutusta, rikollisuutta, kuolleisuutta ja muita sosiaalisia ongelmia vastaan. Nämä kaikki olivat kääntyneet määrälliseen laskuun, kun työväki oli aloittanut poliittisen järjestäytymisen.⁵⁶ Tämän voidaan katsoa osoittavan työväen merkityksen yhteisten asioiden hoitamisessa, sillä erilaisten työväen perustamien järjestöjen avulla saattoi tavallinen kansalainen tuoda yhteiskunnallisia ongelmia ilmi.

Loppukeväällä sosiaalidemokraatit tekivät kaksi lakialoitetta, joiden tarkoitus oli korjata pahimmat epäkohdat. Ensimmäinen aloite koski kahdeksan tunnin työpäivää ja toinen koski kunnallisvalta lakien uusimista.⁵⁷ Lait menivät eduskunnan kahdesta ensimmäisestä käsittelystä läpi, mutta niitä käsiteltiin vielä yhdessä käsittelyssä ennen hyväksymistä. Työväki alkoi välittömästi miettiä, kuinka päätöstä voitaisiin nopeuttaa. Lakkojen voima oli useasti todistettu jo vuonna 1905 ja Tampereella puhuttiin jo huhtikuussa mahdollisen suurlakon järjestämisestä.⁵⁸ Tampereella järjestyskaarti piti huolta järjestyksestä, kun lakot järjestettiin.⁵⁹ Kaarti huolehti siis vain lakkojen rauhallisesta sujumisesta ja yleisestä järjestyksestä, mitään muutoksia lakot eivät aiheuttaneet järjestyskaarteihin, eivätkä myös lisänneet miehistön määrää.⁶⁰

Molemmat lakialoitteet hyväksyttiin heinäkuussa, mikä oli merkittävä voitto työläisille. Lisäksi muutama päivä myöhemmin julistettiin valtalaki, jossa eduskunta julistautui korkeimmaksi hallinnolliseksi elimeksi ja sanoutui irti Venäjän väliaikaisesta hallituksesta. Edellä mainitut saavutukset antoivat työväelle lisää intoa ja halua ajaa lisää työväen asioita.⁶¹ Porvaristo ei ollut mielissään työläisvaltaisesta eduskunnasta ja onkin mielenkiintoista, kuinka itsenäisyyttä ajava kansanosa turvautui Venäjän apuun. Venäjän väliaikainen hallitus antoikin 30.7.1917 valtakirjan, jossa eduskunta lakkautettiin, ja Lehenin mukaan porvarit olivat aktiivisesti valtakirjan tekemisessä mukana. Eduskunnan hajottaminen oli vakava isku työläisten uskolle politiikkaan.⁶²

Lokakuussa pidettiin uudet eduskuntavaalit, joissa molemmat puolet ottivat kovemmat keinot käyttöön alkaen toimia propagandistiselta pohjalta, ja pelko sotilaallisesta yhteenotosta kasvoi.⁶³ Usko porvariston ja työväestön väliseen yhteistyöhön alkoi loppua. Vaalit olivat siitä huolimatta vilkkaat ja kaikki puolueet lisäsivät kannatustaan. Huolimatta äänimäärän lisääntymisestä

---

⁵⁶ Haapala & Hoppu, 2014, 26.

⁵⁷ Suodenjoki & Peltola, 2007, 233.

⁵⁸ Salkola, 1985, 154–156.

⁵⁹ Salkola, 1985, 178–182.

⁶⁰ Salkola, 1985, 178–182, 182–189.

⁶¹ Suodenjoki & Peltola, 2007, 234–235.

⁶² Lehen, 1978, 49–54.

⁶³ Ylikangas, 1993, 17.

sosiaalidemokraatit menettivät enemmistön eduskunnassa. Työväen edustajien määrä putosi 103:sta 92:een. Vaali Kannatuksen muutoksella oli valtava merkitys yhteiskunnassa. Tappio romutti entistä enemmän työväen uskoa politiikkaan ja kiihdytti työväenliikkeen radikalisoitumista.⁶⁴ Työläisten piirissä väkivaltaisuus ja vallankumousajatukset alkoivat kasvaa ja lisäksi vallankumous alettiin mieltää välttämättömäksi. Lisäksi Tampereella toiminut työväen miliisi muuttui vallankumousmieliseksi ja alkoi olla myös mukana levottomuuksissa. Lisäksi jopa työläisten järjestyskaarti alkoi aseistautua ja se luotiin uudelleen punaisena kaartina.

6 VENÄLÄISEN SOTAVÄEN VAIKUTUS PUNAKAARTIIN

6.1 SOTA- JA TYÖVÄEN SUHTEET

Vuoden 1917 helmikuussa vallankumouksen seurauksena yleinen rauha Tampereella ei juurikaan järkkynyt muutamaa upseerin pidätystä ja muutaman poliisin aseista riisumista lukuun ottamatta. Kaarlo Tiililä kertoo päiväkirjassaan 30.3.1917 vallankumouksen muistojuhlasta, jossa oli Tampereen kaupungin mittakaavassa massiivinen määrä väkeä eli noin 25 000 henkilöä. Joukossa oli niin sotaväkeä, työläisiä kuin porvareiden edustajia. Tiililän mukaan sosialistit rikkoivat lupauksensa olla puhumatta politiikkaa juhlassa ja puhuivat hänen mukaansa luokkaeroista.⁶⁵ Tämä osoittaa sosialistien ajavan yhteiskunnallisia muutoksia tosissaan. Työväki kehitti myös poikkeustilanteessa suhteitaan venäläiseen sotaväkeen. Suodenjoki ja Peltola osoittavat tutkimuksessaan, että työväki ymmärsi, kuinka tärkeää on ylläpitää suhteita venäläisiin. Heidän kauttaan pystyttäisiin kasvattamaan vaikutusmahdollisuuksia, sillä vallankumouksen myötä sekä sotaväki että Venäjän vasemmisto olivat vaikutusvaltaisimmat hallintoelimet maassa.⁶⁶ Yleisesti siviili tasolla Tampereen asukkaiden ja sotaväen kesken ei ollut juurikaan riitoja ja etenkin työväki pyrki ylläpitämään hyviä suhteita sotaväkeen.⁶⁷ Joitakin tappeluita käytiin, mutta ne tapahtuivat yleensä vain viina trokareiden ja pikkurikollisten välillä.⁶⁸

Kuitenkin työläisten ja venäläisten läheiset suhteet vaikuttivat kahdella tapaa tilanteen synkkenemiseen. Ensinnäkin sosiaalidemokraattien ja sotilaiden läheiset välit nähtiin porvariston

---

⁶⁴ Suodenjoki & peltola, 2007, 235–236.

⁶⁵ Tiililä, 2015, Isänmaa ja Äidinkieli, 419.

⁶⁶ Suodenjoki & Peltola, 2007, 185–187.

⁶⁷ Soikkanen, 1967, 75.

⁶⁸ Soikkanen, 1967, 75–76.

silmissä sodan valmisteluna porvaristoa ja laillista hallitusta vastaan.⁶⁹ Tämä pahensi tilannetta, minkä seurauksena sekä oikeiston että vasemmiston välinen aseistautuminen paheni. Toinen merkittävä tekijä oli työväen läheinen suhde venäläiseen sotaväkeen, sillä sotaväen tuki muodosti tärkeän osan punakaartin kehitystä. Etenkin Tampereen työläiset seurasivat Venäjän tilannetta tarkasti ja tekivät niiden pohjalta päätelmiä omista mahdollisuuksistaan. Voidaan siis sanoa, että kumous vuoden 1917 tapahtumat kotipuolella nivoutuivat tamperelaisen työväestön käsityksissä osaksi Venäjän vallankumousta.⁷⁰ Venäjän sotaväen ja työläiset läheiset välit antoivat työväestölle lisää intoa ajaa yhteiskunnallisia asioitaan läpi ja samalla vallankumoukselliset ajatukset alkoivat levitä työväestön keskuudessa.

6.2 SOTAVÄEN JÄRJESTYSHÄIRIÖT

Kuitenkin venäläisen sotaväen kuri alkoi nopeasti vuoden 1917 kuluessa löystyä, mikä näkyi myös Tampereella. Kesän kuluessa tämä ilmeni muun muassa ilkeilyinä ja tappeluina. Lisäksi elintarvikepula alkoi kääntää kaupungin asukkaita sotilaita vastaan, sille heidät nähtiin merkittävänä menoeränä jo valmiiksi tiukassa tilanteessa. Työväen ja sotaväen hyviä välejä hiersi kysymys sotaväen siirtämisestä. Venäläiset ilmeisesti pelkäsivät rintamalle joutumista ja uhkasivat aiheuttaa vakavia tuhoja kaupungille, mikäli näin tapahtuisi.⁷¹ Vallitsikin hetkellinen rauha työläisten ja porvariston välillä, kun sekä suojeluskunnat että työväenkaartit keskustelivat mahdollisesta liitosta venäläisiä vastaan, mikäli he toteuttaisivat uhkauksensa. Osapuolten välille ei kuitenkaan syntynyt yhteisymmärrystä ja yhteistyöneuvottelut lopetettiin, kun todettiin, etteivät venäläisten sotilaiden uhkaukset olleet ajankohtaisia tai realistisia.⁷² Venäläisten ei siis nähty muodostavan Tampereella vakavasti otettavaa uhkaa ja vallankumousten yhteydessä vangitut upseerit pääsivät vapaaksi. Tampereen sotaväki ei siis aiheuttanut ongelmia kuten esimerkiksi Helsingin venäläinen sotaväki, joka murhasi vallankumouksen yhteydessä keväällä upseereitaan.⁷³

Venäläisen sotaväen vaikutus näkyikin sen synnyttämistä sivu ilmiöissä, kuten pelosta sotilaitten mahdollisesta kapinasta, porvareiden aseistautumisesta sekä työläisten kasvavasta vaikutusvallasta venäjän sotaväen tuella. Etenkin porvariston suoraan taistelutoimiin perustamat suojeluskunnat ja palokunnat herättivät pelkoa ja vihaa työväestöstä, sillä porvaristo halusi ajaa venäläiset pois, kun

---

⁶⁹ Soikkanen, 1967, 199–200.

⁷⁰ Suodenjoki & Peltola, 2007, 185.

⁷¹ Haapala & Hoppu, 2014, 50–59.

⁷² Haapala & Hoppu, 2014, 50–60.

⁷³ Haapala & Hoppu, 2014, 50–53.

taas työläiset halusivat venäläisten apua ja tukea politiikassa.⁷⁴ Venäläinen sotaväki vaikutti joka tapauksessa välillisesti sisällissodan ja punakaartin kehitykseen.

6.3 SUOJELUS- JA PALOKUNTIEN SYNTY VENÄLÄISIÄ JA PUNAISIA VASTAAN

Suojelus- ja palokuntien syntyhistoria voidaan jäljittää ensimmäisiin sortovuosiin saakka, kun aktivistit halusivat tarvittaessa vastustaa venäläisiä aseita. Tästä jääkäri- ja suojeluskuntien alkunsa myöhemmin. Suojeluskunnat aktivoituivat kesän 1917 aikana, kun venäläiset alkoivat menettää kontrollia ja kuria sotilaistaan kaupungissa.⁷⁵ Kun suojeluskunta perustettiin Tampereella 1917 on tärkeää huomauttaa, että ne perustettiin suoraan taistelun toimintaan.⁷⁶ Tampereelle perustettu suojeluskunta ei kuitenkaan menestynyt kaartin kokoamisessa, sillä se kärsi niin organisointi- kuin aate ongelmistaan. Työväellä oli alusta asti selkeä linja, mitä työväenkaartit tekevät, kun taas suojeluskuntien perustajilla ei ole ollut mitään yhtenäistä ajatusta liikkeen aatteellisesta taustasta tai tavasta toimia. Lisäksi porvariston keskuudessa Tampereella oli edelleenkin tuolloin toivo, että porvaristo ja työläiset kuitenkin onnistuisivat luomaan rauhan välilleen.⁷⁷

Valitettavasti marraskuun lakko osoitti viimein jopa maltillisimmillekin suojeluskuntalaisille, mistä oli kysymys. Lakon aikana punakaarti oli aktiivisessa roolissa, eikä vain järjestystä valvomassa. Etenkin punakaartin aktiivinen toiminta ja pelko venäläisten harjoittamasta väkivallasta oli merkittävä tekijä suojeluskuntien perustamisessa.⁷⁸ Vaikka Tampereella yritettiin varustaa suojeluskuntaa oli punakaarti venäläisten tuella jo valloittanut kaupungin, minkä takia suojeluskunnan jäsenet joutuivat piiloutumaan, mikä lopetti suojeluskunnan toiminnan Tampereella.⁷⁹ Suojeluskuntien perustaminen ja venäläisiä vastaan toimiminen ainoastaan pahensi tilannetta ja lisäsi työväestön uskoa siihen, että suojeluskunnat valmistautuvat sotaan työväestöä vastaan, mistä Tampereen työväki mainitsi julistuksessa venäläiselle varuskunnalle 14. marraskuuta 1917.⁸⁰ Vaikka suojeluskuntien konkreettinen toiminta Tampereella jäi vähäiseksi, niin sen psykologiset vaikutukset olivat lopputuloksen kannalta pitkäkestoisia.

---

⁷⁴ Haapala & Hoppu, 2014, 55–59.

⁷⁵ Haapala & Hoppu, 2014, 55–60.

⁷⁶ Palolampi, 1954, 37.

⁷⁷ Palolampi, 1954, 37–38.

⁷⁸ Haapala & Hoppu, 2014, 59.

⁷⁹ Haapala & Hoppu, 2014, 63.

⁸⁰ Haapala & Hoppu, 2014, 61.

7 LOKAKUUN VALLANKUMOUS JA POLITIIKAN EPÄONNISTUMINEN

7.1 LOKAKUUN VALLANKUMOUS JA SITÄ EDELTÄNYT TILANNE

Heinäkuun lopussa 1917 tapahtunut eduskunnan hajottaminen katkeroitti vasemmistoa pahasti. Lisäksi lokakuun vaaleissa porvaristo saavutti enemmistön, mikä radikalisoi työväkeä. Samalla jo valmiiksi työväestön keskuudessa levinnyt ajatus vallankumouksesta sai lisää kannatusta ja se alettiin nähdä välttämättömyytenä. Kuntien tasolla taas valta oli keskittynyt etenkin Etelä-Suomen alueella vasemmiston käsiin. Vasemmiston valta tukeutui osin politisoituneeseen venäläiseen sotaväkeen, jonka lukumäärä Suomessa ylitti 100 000 syksyllä 1917.⁸¹ Suomessa, kuten monissa maissa, jotka olivat irtautumassa Venäjän keisarikunnasta, käytiin sisäistä valtataistelua. Taistelu oli jakanut Suomen päättävät elimet porvareiden ja työläisten kesken. Lisäksi työväen järjestyskaartit saivat koko ajan enemmän valtaa järjestyksen ylläpidossa, etenkin kun miliisilaitos alkoi syksyn edetessä käydä yhä haluttomammaksi ylläpitämään järjestystä. Lopulta työväen kaarti syrjäytti miliisin kokonaan pois vallasta ja muuttui näin Tampereella ainoaksi järjestyksen ylläpitäjäksi. Punakaarti muuttui tilanteen edetessä yhä enemmän poliittiseksi painostus välineeksi.

Marraskuussa 1917 tapahtunut Leninin johtama vallankumous Venäjällä aiheutti paniikkia ja sekasortoa Suomessakin. Tiililä kirjoittaa päiväkirjassaan 7.11.1917 kuinka väliaikainen hallitus on vangittu ja sotilaat hävittävät suojeluskuntia. Lisäksi hän pohtii päiväkirjassaan, alkaako sota viimeinkin Suomessa.⁸² Tiililän huomautuksesta voidaan ymmärtää, kuinka pitkälle tilanne oli kehittynyt loppuvuodesta 1917, kun hän puhuu jo sodan syttymisestä. Tilannetta kiristi lisäksi se, että venäläiset sotilaat julistivat sotatilan Suomeen, jotta porvareilta pystyttäisiin riistämään aseet.⁸³ Sotatila on voinut olla Leninin ja hänen hallituksensa tuen anto Suomen työläisille vallankumousta varten. Osa venäläisistä sotilaista jäi Suomeen, koska he eivät halunneet osallistua Etelä-Venäjällä käytäviin taisteluihin bolševikkien ja tsaarin tukijoiden kanssa. Suomeen jäänyt sotaväki antoi tukensa punakaartille ja etenkin Tampereella sotaväki tuki työläisiä sekä heidän vaatimuksiaan. Lisäksi venäläiset sotilaat kouluttivat punakaartilaisia ja varustivat heitä ainakin 600 kiväärillä, mikä mahdollisti Tampereen haltuunoton konfliktin alussa.⁸⁴ Venäläisten tuki ja koulutus kasvatti

---

⁸¹ Ylikangas, 1993, 15–18.

⁸² Tiililä, 2005, Rehtorin päiväkirja, 186.

⁸³ Tiililä, 2005, Rehtorin päiväkirja, 186.

⁸⁴ haapala & Hoppu, 2014, 50–53.

punakaartin arvovaltaa ja vaikutusta poliittisena painostus välineenä. Tampereen punakaarti oli siis sotilaallisesti valmis vallankumoukseen, vaikka työväenyhdistykset estivätkin vielä jonkin aikaa vallankumous aatteiden leviämisen, mitä käsitellään seuraavissa luvuissa.

7.2 SUURLAKKO JA LEVOTTOMUUKSIEN KASVU

Suurlakko alkoi 14.11.1917, koska porvarisenemmistöinen eduskunta ei hyväksynyt työväestön esittämää me vaadimme -ohjelmaa. Vallankumouksellisen keskusneuvoston julistuksen mukaan vain sairaalat, apteekit, palolaitokset, ruokakaupat sekä vesi- ja sähkölaitokset saivat jatkaa työskentelyä. Teollisuuslaitokset sen sijaan määrättiin lopettamaan toimintansa välittömästi, tosin monilla paikkakunnilla monet tehtaot jatkoivat toimintaansa. Tampere oli yksi niistä, jotka noudattivat määräystä kokonaan.⁸⁵

Suurlakon aikana punakaarti ei vain seurannut sivusta ja turvannut rauhaa vaan oli jo aktiivisesti mukana lakossa. Tätä esitystä tukee Kaarlo Tiililän päiväkirjoista löytyvät merkintä 16.11.1917 jossa hän kertoo, kuinka punakaartilaiset yrittivät estää reaalilyseota toimimasta. Tilanne päättyi lopulta siihen, että kaartilaiset vartioivat koulun porteilla.⁸⁶ Koulun sulkemisyritys on luultavasti ollut keino saada muutkin ihmiset tukemaan lakkoa, mutta en ole löytänyt lähteistä viitteitä tukemaan argumenttia. Tampereella tapahtui oikeistolaisten aseista riisumisia ja yrityksiä estää koulujen toimintaa, kuten Tiililäkin kuvaa.⁸⁷ Tampereella teknillisen opiston väkivaltainen lakkautus oli yksi osoitus punakaartin aktiivisuudesta. Teknillistä yliopistoa vastaan kohdistuneeseen väkivaltaan vaikutti sen rooli Tampereen suojeluskunnan perustamisessa. Teknisessä koulussa harjoiteltiin taistelua ja sen oppilaista muodostettiin noin kaksi joukkuetta.⁸⁸ Punakaartilaiset tunkeutuivat laitoksen sisälle ja uhkasivat voimankäytöllä, mutta ilmeisesti mitään väkivaltaisempaa ei tapahtunut muutamia pidätyksiä lukuun ottamatta.⁸⁹ Lisäksi lakossa pidätettiin miliisin päällikkö sekä suuri osa miliisin miehistöstä. Lakko osoitti punakaartin voiman yhtenäisenä järjestönä. mutta lakon organisoiminen oli vielä kesken, mikä johti siihen, että osa kaartilaisista alkoi toimia omin päin, koska kaikkia kaartilaisia ei ehditty organisoida halutun malliseksi ennen lakkoa. Kyseisten joukkojen määrä jäi kuitenkin yleisesti pieneksi.

---

⁸⁵ Suodenjoki & Peltola, 2007, 245–249.

⁸⁶ Tiililä, 2005, Rehtorin päiväkirja, 187.

⁸⁷ Suodenjoki & Peltola, 2007, 246–249.

⁸⁸ Palolampi, 1954, 45–46.

⁸⁹ Haapala & Hoppu, 2014, 60–62.

Yleisesti ottaen tilanne oli Tampereella rauhallinen. Lakon vaikutus oli kuitenkin sekä Tampereella että muualla Suomessa valtava. Porvarit tajusivat lakon aikana ja sen jälkeen, että tilanne oli luisumassa pahasti hallinnasta. Lakko osoitti myös, kuinka voimaton hallitus oli työläisten edessä ja heidän kontrolloimisessaan, sillä kun porvarit vaativat lakon aikana tehtyjen murhien ja väkivaltaisuuksien tekijöitä vastuuseen, ei hallitus voinut tehdä mitään. Punaisten ote paikallisesta vallasta niin Tampereella kuin muuallakin esti hallitusta ryhtymästä toimenpiteisiin.⁹⁰ Yleislakko oli kuitenkin punakaartille voiman näyttö sekä osoitus sen yhteiskunnallisesta voimasta. Lisäksi porvareiden voimakkaita reaktioita käytettiin kiihdyttämään työläisten mielialoja porvareita vastaan. Yleislakko vaikutti punakaartiin ja sen toimintaan ulkoparlamentaarisena toimijana, joka auttaisi työläisiä ohittamaan eduskunnan porvarit. Tämä taas kasvatti railoja ja kärjisti jo valmiiksi voimakasta vastakkainasettelua.

8 PUNAKAARTIN MILITARISOITUMINEN TAMPEREELLA JA SISÄLLISSODAN ALKU

8.1 PUNAKAARTIN ASEISTAUTUMISEN ALKU

Heikki Ylikangas toteaa kirjassaan *Tie Tampereelle*, että punakaartin aseistaminen ja sotilaallinen kouluttaminen alkoi lokakuussa 1917. Harjoituksissa opeteltiin aseiden käyttöä, purkamista ja puhdistamista. Lisäksi työväentalon liepeillä järjestettiin sotilaallisia harjoituksia.⁹¹ Aseistautumisen taustalla on eduskunnan enemmistön menettäminen, joka sai työläiset luomaan entistä enemmän yhteyksiä Venäjän bolshevikkeihin. Lisäksi sosiaalidemokraattien ote kaartista alkoi luisua, kun työläiset menettivät uskonsa asioiden parlamentaariseen vaikuttamiseen. Maltilliset työnnettiin siis syrjään.⁹² Tämä oli merkittävä käänne punakaartin kehityksessä, sillä tällöin kaarti hylkäsi aikaisemmin päätarkoituksena olleen yleisen järjestyksen ylläpidon ja alkoi osoittaa hyökkäävyyttä suojeluskuntia kohtaan. Tilannetta Tampereella ei yhtään auttanut se, että myös suojeluskunnat alkoivat aseistautua ja olivat alusta asti, kuten jo edellä on mainittu, taistelua varten perustettuja joukkoja. Lisäksi työläisten ja porvareiden lehdet hyökkäsivät toistensa kaarti hankkeita vastaan.⁹³

---

⁹⁰ Luhtakanta, 1938, 54–59.

⁹¹ Ylikangas, 1993, 28.

⁹² palolampi, 1954, 35.

⁹³ Soikkanen, 1967, 207–220.

Aseistautuminen voidaan nähdä punakaartin yrityksenä säilyttää työväen vaikutusvalta yhteiskunnassa varsinkin, kun porvaristo oli pääsemässä niskan päälle. Tilanne alkoi luisua vuoden jatkuneen poliittisen ja yhteiskunnallisen köydenvedon seurauksena käsistä.⁹⁴ Tilanteen vakavuutta kuvastaa myös Kaarlo Tiililän päiväkirja merkintä 3.10.1917, jossa hän toteaa että kansalaissota/sisällissota on enää ajan kysymys. Lisäksi hän kuvailee, kuinka punakaarti harjoittelee ja marssii tömisten.⁹⁵ Punakaartin marssiminen voidaan tulkita harjoittelun lisäksi myös voimakkuuden esittelyä kaupunkilaisille ja työläisille, jolla voitaisiin vakuutella vallankumouksen onnistumisesta.

Aseistautuminen ei kuitenkaan ollut yksimielinen päätös työväen piirissä ja se jakoi mielipiteitä, sillä monien sosialistien mielestä väkivalta oli vastoin työväen aatteita, ja sen vuoksi sitä ei myöskään voinut hyväksyä. Kuitenkin yhteiskunnallinen paine oli kasvanut sietämättömäksi.

Aseistautuminen Tampereella voidaan siis nähdä ensimmäisenä merkittävänä askeleena kohti punakaartia sotilaallisena järjestönä, eikä pelkkänä järjestysmiehien joukkona. Se mahdollisti työväen vaatimusten tehokkaamman läpi ajamisen, mikä taas johti vasta toimenpiteisiin porvareiden leirissä ja näin ollen oli ensimmäinen konkreettinen askel kohti sisällissotaan.

8.2 EDUSTAJAKOKOUKSEN VAIKUTUS KAARTIEN PERUSTUKSEEN JA YLEISEEN JÄRJESTYKSEEN

Tampereella pidetty järjestyskaartin edustajakokous vaikutti monin paikoin aktiivisesti kaarteihin. Edustajakokouksen tarkoituksena oli yhdistää kaartit tiukasti työväenliikkeen hallintaan. Lisäksi kaartille luotiin sotilaalliset ohjeet sekä toimintatavat, minkä tarkoituksena oli luoda punakaartista entistä kurinalaisempi järjestö.⁹⁶ Kun ottaa huomioon rauhattomuuden ja punakaartilaisten irtiotot yleislakon aikana, punakaartin kurinalaisemmaksi muokkaus oli selvästikin yhteiskunnallisen järjestyksen kannalta välttämätöntä. Esimerkiksi Sodankylässä ja Kiukaisissa kaartien toiminta kiihtyi kokouksen jälkeen. Samalla osa kaarteista hajosi, mikä johtui luultavasti näkemyseroista koskien kaartien roolia, sillä jotkut saattoivat siirtyä järjestyskaarteista punakaartiin.⁹⁷ Yleislakon jälkeen nousi tärkeäksi kysymykseksi, kenen kontrollissa paikalliset kaartit Tampereella olivat, varsinkin kun 5. päivä joulukuuta kaarti erotti SDP:n kunnallisjärjestön valitsevat esikunnan johtajat.

---

⁹⁴ Siltala, 2009, 19–42.

⁹⁵ Tiililä, 2015, Äidinkieli ja Isänmaa, 427–428.

⁹⁶ Suomenjoki & Peltola, 2007, 253.

⁹⁷ Salkola, 1985, 302–303.

Jyrkimmät kaartit, kuten esimerkiksi Helsingin kaarti, eivät kuitenkaan suostuneet tunnustamaan edustajakokouksessa tehtyjä päätöksiä ja etenkin puolueen johtoasemaa vastustettiin raivokkaasti. Tämä johti kaartin kahtia repeämiseen: muodostui radikaali siipi, joka oli valmis vallankumoukseen heti, ja maltillisempi siipi, joka noudatti järjestyskaartin periaatteita. Nämä kaksi siipeä yhdistyivät vasta juuri ennen sisällissodan alkua tammikuussa. Tampereen rauhallisuutta kuvastaa se, kuinka hyvin punakaarti noudattivat edustajakokouksen päätöksiä.⁹⁸ Lisäksi, kuten Suodenjoki ja Peltola sekä Heikki Ylikangas tutkimuksissaan toteavat, Tampereella toimivien työväenjärjestöjen ote työväestöstä oli vahva, mikä hillitsi kasvavaa vallankumous mielialaa epävakaisissa poliittisissa, taloudellisissa ja sosiaalisissa olosuhteissa.⁹⁹

Valitettavasti edes työväenjärjestöjen vahva valta Tampereella ei poistanut levottomuuksien ja kasvavan vihamielisyyden varjoja. Lisäksi punakaartin hajoaminen osoitti, kuinka vallankumoukselliseksi osa Suomen työväestöstä oli käynyt. Punakaartin ja työväen hajoamisen voidaan kuitenkin katsoa hidastaneen punakaartin vallankumous toimia, sillä Luhtakanta kirjoittaa muistelmissaan, kuinka punakaarti muuttui määrätietoiseksi ja kiinteäksi vasta, kun punakaarti oli eronnut sosiaalidemokraateista kokonaan ja muodostunut uudelleen Suomen punaiseksi kaartiksi.¹⁰⁰ Tärkein huomio, jonka voimme nostaa esille edustajakokouksen vaikutuksista, oli se, kuinka kokouksen synnyttämässä hajaannus tilassa sosialidemokraattinen puolue alkoi menettää otettaan punakaartista, josta oli kehittynyt syksyn aikana Suomen mittakaavassa huomattava sotilaallinen järjestö. Punakaartien itsenäistymisprosessi yhdessä epäonnistuneen parlamentarismien, ruokapulan ja porvareiden aseistautumisen kanssa aloitti lumivyöryn, joka päättyi Suomen sisällissotaan.

YHTEENVETO

Suomessa ja Tampereella punakaarti syntyi yhteiskunnallisten ongelmien, ei sosialististen ihanteiden takia. Alun rauhallinen järjestyksen turvaavuusperiaate korvautui loka-marraskuussa 1917 radikaaleilla vallankumousajatuksilla, sekä käsityksellä siitä, että vallankumous oli väistämätön. Jo vuonna 1905–1906 työläiset ymmärsivät, mitä he pystyivät järjestäytyneellä toiminnalla ja lakoilla saamaan aikaan. Vaikka punakaarti ei näytellyt vielä tuolloin merkittävää osaa, on tärkeää laittaa merkille, mitä jo sen olemassaolo kertoi työläisten keskuudessa nousseista ajatuksista ja mielipiteistä koskien luokkayhteiskunnan tilaa.

---

⁹⁸ Suodenjoki & Peltola, 2007, 253–254.

⁹⁹ Ylikangas, 1993, 16–18, Suodenjoki & Peltola, 2007, 241–243.

¹⁰⁰ Luhtakanta, 1938, 53.

Vuonna 1917 punakaartin kehitykseen oli vaikuttamassa huomattavasti enemmän tekijöitä ja pidemmän aikaa. Kyseisenä vuotena tilanne ei enää vakautunut keisarin syrjäyttämisen ja maailmansodan vuoksi. Tämän takia Suomen politiikasta katosi tärkeä auktoriteetti, joka olisi pitänyt yleisen poliittisen järjestyksen yllä kriisitilanteessa. Punakaarti syntyi siis yleisestä järjestyksenpidosta ja kunnallisesta hallinnasta käydyn taistelun seurauksena, sillä tilanteen aiheuttama rauhattomuus synnytti tarvetta järjestyksen ylläpidolle. Järjestyskaartin syntyminen antoi työläisille lisää voimaa painostaa ja valvoa yhteiskunnassa tapahtuvaa liikehdintää. Kesällä tapahtunut eduskunnan hajottaminen sekä ruokapula radikalisoivat työväkeä ja levittivät vallankumouksellisia aatteita työväestön keskuudessa. Punakaartin kehitykseen vaikutti myös ratkaisevasti venäläisen sotaväen, punakaartin ja suojeluskuntien suhde, joka pahensi tilannetta ja johti molempien osapuolten aseistautumiseen.

Vuoden 1917 lopussa tilanne oli jo erittäin paha, mikä näkyi punakaartin militarisoitumisena ja kaartin eroamisena sosiaalidemokraattisesta puolueesta niin Tampereella kuin muuallakin Suomessa. Tuolloin jopa sivulliset, kuten Kaarlo Tiililä ymmärsivät aseellisen konfliktin olevan väistämätön. Joulukuuhun mennessä tilanne oli valmis räjähtämään. Tampereella punakaarti ei siis kehittynyt ideologisista syistä vaan se muodostui ajankohtaisten kriisien ja poliittisten epäonnistumisten seurauksena. Työläisille tämä näyttäytyi epätoivoisena tilanteena, johon ei ollut mitään muuta vastausta kuin vallankumous porvareita ja luokkayhteiskuntaa vastaan. Ajatus oli muhinut heidän mielissään vuosia. Tampereen tilanne olisi voitu lopussa saada hallintaan, mutta tahto keskusteluyhteyden löytämiseen puuttui molemmilta osapuolilta.

LÄHDE- JA KIRJALLISUUSLUETTELO

ALKUPERÄISLÄHTEET

Tiililä, Paul (2015), Isänmaa ja äidinkieli. Kaarlo Tiililän elämä. Tiililän omakustanne, Tammerprint OY.

Tiililä Paul (2005), Rehtorin päiväkirjat. Tampereen yhteiskoulun rehtori Kaarlo Tiililän päiväkirjoista 1893–1936 koottua. Tampereen yhteiskoulun säätiö julkaisu, Vammalan kirjapaino OY.

Punaisen kaartin käsikirja, (1905), Kotka.

ALKUPERÄISLÄHTEENÄ KÄYTETTY MUISTELMAKIRJALLISUUS

Lehen Tuure (1978), Punaisten ja valkoisten sota. Toinen painos, kustannusosakeyhtiö yhteistyön kirjapaino.

Arvid Luhtakanta (Emil Saarinen) (1938), Suomen punakaarti. E. A. Täckman.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Haapala Pertti, Hoppu Tuomas (2013), Tampere 1918. kolmas painos, Tampereen yliopisto ja Vapriikki, Bookwell OY

Jutikkala Eino (1979), Tampereen historia (3): Vuodesta 1905 vuoteen 1945, Tampereen keskuspaino

Palolampi Erkki (1954), Tampere taistelee 1899–1944. Kustannusosakeyhtiö kivi

Salkola Marja- Leena (1985), Työväenkaartien synty ja kehitys punakaartiksi 1917–18 ennen kansalaissotaa 1. Opetusministeriö, Valtion painatuskeskus

Salkola Marja- Leena (1985), Työväenkaartien synty ja kehitys punakaartiksi 1917–18 ennen kansalaissotaa 2. Opetusministeriö, Valtion painatuskeskus

Suodenjoki Sami ja Peltola Jarmo (2007), Köyhä suomen kansa katkoo kahleitansa: Luokka, liike ja yhteiskunta 1880–1918, vasemmistolainen työväenliike Pirkanmaalla 1. Tampere university press, yliopistopaino.

Soikkanen Hannu (1967), Kansalaissota dokumentteina 1: Mielipiteiden muovautuminen kohti kansalaissotaa. kustannusosakeyhtiö Tammi, KK:n kirjapaino

Siltala Juha (2009), Sisällissodan psykohistoria. kustannusosakeyhtiö Otava

Ylikangas Heikki (1993), Tie Tampereelle. toinen painos, Werner Söderström Osakeyhtiö